

kunnen worden herkend en misschien is dit middel daarvoor geschikt. Het onderzoek is gemakkelijk. Men behoeft slechts de urine met aether en een paar druppels azijnzuur uit te schudden om de afgeschonken aether door salpeterzuur rood te zien worden en spectroscopisch te kunnen onderzoeken (*Soc. de Biologie*). FOKKER.

—><—

BOEKAANKONDIGINGEN.

GUSTAVE DE FRUMERIE, Médecin-Gymnaste, *Massage Gynécologique* (Methode THURE BRANDT). Paris, G. STEINHEIL, Editeur.

De Medicin-Gymnaste, die dit boekje schrijft, is blijkbaar geen gynaecoloog. Daar het bezit van juiste gynaecologische inzichten geen luxe-artikel is, voor wie over gynaecologische massage schrijft, wreekt zich dit gemis hier en daar op bedenkelijke wijze. Wanneer de auteur bijv. aan den raad om het speculum-onderzoek niet te verzuimen, de opmerking toevoegt: „Mais cette manoeuvre diagnostique n'est pas toujours acceptée par les femmes”, rijst daaruit het gegronde vermoeden, dat hij noch met een speculum, noch met patiënten weet om te gaan, en de verzuchting op blz. 157 wordt begrijpelijk: „d'ailleurs il faut bien reconnaître que l'application scientifique „du massage gynécologique nécessitant un diagnose précis, on se „trouve souvent embarrassé”.

Wie echter dit werkje neemt voor wat het is, een beschrijving van de THURE BRANDT'sche methode met de daarbij behorende, aan LING ontleende oefeningen der Zweedsche heilgymnastiek, kan van een en ander, dank zij de duidelijke afbeeldingen, een goede voorstelling verkrijgen, en is, zoo hij zich voor het onderwerp interesseert, met twee francs voor het boekje niet bekocht.

CATHARINE VAN TUSSEN BROEK.

PARTICULIERE CORRESPONDENTIE.

Geachte Redactie!

Gaarne voldoe ik aan uw verzoek om U voor de lezers van het *Tijdschrift* iets naders mede te deelen aangaande de schoolarts-quaestie en de regeling der werkzaamheden van de hier aangestelde schoolartsen. Om hiervoor de noodige gegevens te verkrijgen is mij niet moeilijk gevallen, daar door de vele introducties, die ik van Prof. VON EISELSBERG heb, ik overal, waar ik

om inlichtingen kwam, met de meeste bereidwilligheid ontvangen werd en iedereen, wien ik vroeg, mij gaarne de noodige inlichtingen gaf.

Zooals U weet is in de laatste 30 jaren dikwijls de vraag te berde gebracht of geneeskundig toezicht op de scholen noodig is en werd dit in menige vergadering van artsen en van onderwijzers besproken. Ook te Königsberg had in den laatsten tijd reeds menigeen zijn meening over dit punt geuit en trachtten de voorstanders van het geneeskundig toezicht op de scholen van den magistraat het aanstellen van schoolartsen te verkrijgen. Deze was eindelijk van meening, dat het aanstellen van die artsen noodig was en besloot in het begin van dit jaar jaarlijks een som van 6000 Mark voor schoolartsen uit te trekken. Zeer zeker een niet groote som, waarbij U evenwel in aanmerking moet nemen, dat een Mark hier bijna dezelfde waarde heeft als een gulden in onze grootere steden.

Nu kwam het er op aan om te bepalen, hoe men die som het best besteden zou, hoeveel artsen men zou aanstellen en welke dan de werkzaamheden dier artsen zouden zijn. Hiertoe stelde men zich de taak der artsen voor verdeeld in vier onderdeelen. Het eerste deel is het houden van een voortdurend geneeskundig toezicht op de schoolkinderen. Hiervoor leek het gewenscht, dat de arts, ook dan, wanneer er geen schoolziekten zijn, op geregelde tijden bijv. alle 14 dagen eens, de school bezoekt, daar in een aparte kamer spreekuur houdt, waar hem die kinderen gebracht worden, waarvan de onderwijzer vermoedt, dat zij ziek zijn of de eene of andere afwijking hebben en die kinderen, welke de arts onder een meer geregeld en nauwkeurig toezicht wil houden. Hier heeft de arts niet de ziekte te behandelen, maar slechts zijn instructies te geven en kan hij dan, wanneer hij in het belang van het kind zelf of bij infectie-ziekten in het belang der andere kinderen het noodig acht, het kind van de school laten verwijderen. Ook kan hij, al naar zijn bevinden, dispensatie geven van sommige vakken van het onderwijs als zingen, gymnastiekoefeningen enz. of bij hardhoorigheid het kind een plaats dicht bij den onderwijzer laten geven. Gedurende den tijd van het spreekuur zou dan de arts ook nog eenige schoollokalen moeten bezoeken, hoofdzakelijk die, welke door den leeraar noodig geacht worden. Deze bezoeken moet hij om geen stoornis in het onderwijs te veroorzaken niet te lang rekken.

Men achtte het noodig, dat de arts, wanneer er infectie-ziekten heerschen in dat deel der stad, waarin zijn school ligt, of wanneer in den laatsten tijd in die school infectie-ziekten voorgekomen waren, meerdere malen spreekuur houdt en verder telkens komt, wanneer de onderwijzer als vader van de school zijn komst noodig acht.

Het tweede deel van de taak van den schoolarts bestaat in het grondig onderzoeken van elk kind, dat voor het eerst op de school komt, om na te gaan of het kind sterk genoeg is om het gewone onderwijs te volgen. In eenige weinige gevallen kan het dan voorkomen, dat het niet tot de school kan worden toegelaten, maar meerdere malen zal het gebeuren, dat het kind dispensatie gegeven moet worden van eenige vakken van het onderwijs, zooals bij aanleg van kortzichtigheid, hardhoorigheid, verkrommingen der wervelkolom, breuken en andere afwijkingen. Tevens krijgt na het onder-

zoek het kind een formulier, waarop de arts aantekeningen van zijn bevinden maakt. Dit behoudt het kind bij zich gedurende den tijd, dat het op de school blijft en geeft het, wanneer het op een andere school komt aan den arts van die school.

Het onderzoek van de schoollokalen, zooals dat gebeurt gedurende den tijd van het spreekuur, scheen niet voldoende en men achtte het daarom als derde deel van de taak van den arts gewenscht, dat hij gedurende de vacaties eens of tweemaal per jaar al de schoollokalen nog eens nauwkeurig onderzocht, waarbij hij vooral te letten heeft op verwarming, verlichting, ventilatie, bouw der schoolbanken, kortom alles wat de lokalen en meubelen betreft nauwkeurig moet onderzoeken van uit een hygiënisch oogpunt.

Als vierde en laatste deel van de werkzaamheden van den schoolarts vond men het noodig, dat deze aan de onderwijzers cursus geeft in de gezondheidsleer met demonstraties. Wanneer leeraar en arts samen, hand in hand, zullen werken is het noodig, dat de eerste weet, wat de schoolhygiëne eischt, opdat hij den arts op mogelijke fouten opmerkzaam kan maken en met hem kan overleggen.

Nadat dit voorloopig programma was opgemaakt, deed zich de vraag voor op welke scholen men dit toezicht toe zou passen en hoeveel artsen daarvoor noodig zouden zijn. Natuurlijk was het goed, wanneer dit op alle scholen toegepast kon worden, maar hiervoor had men te weinig geld uitgetrokken. Het meest noodig was het toezicht op de volks- en burgerscholen, daar de kinderen, die deze scholen bezoeken tot de armste volksklassen behooren. Het spreekt, dat de ouders van die kinderen voor deze slechts dan geneeskundige hulp van de armdokters in zullen roepen, wanneer het kind volgens *hun* meening ziek is en niet bij een ziekte, welke zij geen ziekte noemen, als scabies e. a., maar in welke toch nadeel schuilt voor de andere kinderen der zelfde school.

Nu heeft Königsberg 9 burgerscholen, 15 volksscholen, 1 kerkschool, welke gelijk staat met een volksschool en 2 hulpscholen voor idioten, te zamen 27 scholen bezocht door ongeveer 17 à 18 000 kinderen, waaruit U ziet, dat het werk der schoolartsen volgens het zoo even medegedeelde rooster niet gering is. Voor eenen arts, welke dan alleen de 6000 Mark als tractement zou kunnen krijgen, zich geheel aan de schoolhygiëne zou kunnen wijden, maar dan ook de gewone praktijk zou moeten neerleggen, was al dat werk te veel. Wel zou deze gedurende de vacaties tijd hebben voor een nauwkeurig onderzoek der schoollokalen en meubelen, ook wel voor het geven van cursus; misschien zou hij in gewone tijden nog geregeld spreekuur kunnen houden, maar niet tijdens epidemieën, wanneer hij meermalen dat spreekuur zou moeten houden en niet dan, wanneer hij door eenigszins angstige onderwijzers te veel geroepen wordt, zooals in gevallen, waarin zijn hulp niet noodig was; verder zou, wanneer één arts alles moest doen niet veel komen van het grondig onderzoeken der kinderen, die voor het eerst op de school komen.

Daarom was het noodig om de werkzaamheden te verdeelen over meer artsen. Terwijl sommigen een hoofdarts, die dan al zijn tijd aan zijn werk als schoolarts moest geven, met eenige assistenten wilden, wensch-

ten anderen een aantal gelijkstaande artsen, van welke dan elk een zeker aantal scholen onder zich zou hebben en daar men uitrekende, dat 1700 à 2000 kinderen per arts voor dezen niet te veel werk zou zijn, waarbij hij nog zijn gewone praktijk zou kunnen uitoefenen en er verder voor 600 Mark voldoende sollicitanten zouden zijn leek het aantal van 10 schoolartsen gewenscht. Hiertegen bracht men in, dat men wel 10 praktisch genoeg ontwikkelde artsen zou kunnen krijgen, maar dat het de vraag was of men wel 10 artsen zou kunnen vinden, van welke elk voldoende van de hygiëne wist om cursus in de schoolhygiëne te kunnen geven; aangenomen, dat ze dan nog alle 10 geschikt zijn om onderwijs te geven. Wanneer een hoofdarts met assistenten werd aangesteld, zou deze tijd genoeg hebben om de hygiëne zoo grondig te bestudeeren, dat hij goed cursus geven kon.

De magistraat van Königsberg besloot op 30 Maart 1898 10 gelijkstaande schoolartsen aan te stellen op een jaarlijksch traktement van 600 Mark; voor ongeveer 8 dagen werden de 10 schoolartsen benoemd.

Ik laat U hierbij een vertaling van de dienstaanwijzing voor de schoolartsen der stad Königsberg in Pruisen volgen, zooals die door den magistraat bij besluit van 30 Maart j.l. werd vastgesteld.

1.

De schoolartsen hebben voortdurend te letten op den gezondheidstoestand van de scholieren der aan hen aangewezenen scholen, benevens op den toestand der schoollokalen; ze moeten verder den hoofden en den onderwijzers der scholen bij schoolhygiënische aangelegenheden den noodigen raad geven.

Zij zijn daarom verplicht, alle in deze opgave vallende opdrachten van den magistraat naar hun beste weten uit te voeren. In het bijzonder zijn zij tot het volgende verplicht.

2.

Nieuw inkomende leerlingen moeten door den schoolarts zeer spoedig na hun opneming nauwkeurig op hun gezondheidstoestand onderzocht worden, waarbij te bepalen is, of het kind bij het onderwijs met onderscheiding behandeld moet worden (bijv. uitsluiting of beperking in eenige vakken, als turnen, zingen, of dat het bij kortzichtigheid of hardhoorigheid een bijzondere zitplaats noodig heeft). Van elk kind wordt een formulier ingevuld, welk dit van klas tot klas totdat de schooltijd afgelopen is bij zich houdt, en bij voorkomende verwisseling van school eveneens mede gegeven wordt. Kinderen, welke een bijzonder geneeskundig toezicht noodig hebben, krijgen op hun formulier een bijzonder hierop betrekking hebbend teeken.

De halfjaarlijksche lichaamswegingen en metingen moeten door den onderwijzer en niet door den schoolarts geschieden. De omvang van de borst wordt evenwel gemeten door den arts, maar slechts, wanneer een vermoeden op een chronisch longlijden aanwezig is.

3.

In elke school wordt om de 14 dagen door den schoolarts een spreekuur gehouden, waarvan het uur met het hoofd der school afgesproken wordt en hetwelk vallen moet in de uren van het onderwijs. In de regel mag het spreekuur niet langer dan twee uren duren. Is de schoolarts bij uitzondering verhinderd, om spreekuur te houden, zoo moet hij het hoofd der school

hiervan zoo spoedig mogelijk in kennis stellen en tevens een anderen dag, ongeveer 8 dagen later, voor het spreekuur voorstellen.

In het eerste gedeelte van het spreekuur worden steeds 2 tot 4 klassen gedurende 10 tot 15 minuten door den schoolarts bezocht, waarbij deze al de kinderen van de klasse oppervlakkig onderzoekt en die kinderen, die een nauwkeuriger onderzoek noodig hebben apart houdt. De gezondheidsformulieren met het teeken „geneeskundig toezicht” moeten hierbij den arts telkens voorgelegd worden.

Bovendien moet de schoolarts bij deze bezoeken ook letten op de verwarming, ventilatie, verlichting en andere hygiënische inrichtingen van de klas. Ontdekte gebreken moeten in zooverre ze door de school zelf opgeheven kunnen worden, direct worden besproken, maar niet in tegenwoordigheid der schoolkinderen. Wanneer ze niet door de school zelf opgeheven kunnen worden, moet er dadelijk aan den magistraat kennis van gegeven worden.

Elke klas moet zoo mogelijk twee maal in het schoolhalfjaar op deze manier door den schoolarts bezocht worden.

Het tweede deel van het spreekuur wordt ingenomen door het nauwkeurig onderzoek van de apart geplaatste kinderen, en van die kinderen uit andere klassen, welke de leeraar bij vermoeden op de een of andere ziekte aanwijst. Tot dit doel moet den arts een leegstaand lokaal ten dienste gesteld worden.

Het gezondheidsformulier moet door den klasonderwijzer, die, zoo mogelijk bij het onderzoek tegenwoordig moet zijn, medegebracht worden.

Kinderen, die ziek blijken te zijn, worden met een schrijven aan de ouders naar huis gezonden.

Een behandeling der kinderen moet niet door den schoolarts geschieden, uitgezonderd trachoom.

4.

Heeft het hoofd der school een vermoeden, dat kinderen zijner school een besmettelijke ziekte hebben, dan kan deze die kinderen elken keer naar den arts op zijn spreekuur zenden of in dringende gevallen den arts verzoeken om behalve op den door hem vastgestelden tijd nog een spreekuur in de school te houden.

5.

Tweemaal per jaar moeten alle vertrekken van de school door den schoolarts in gezelschap van het hoofd der school en van den stedelijken bouwbeambte nauwkeurig onderzocht worden. Ontdekte fouten en hierop betrekking hebbende voorstellen om die weg te nemen, moet de schoolarts aan den magistraat mededeelen.

6.

Om er voor te zorgen, dat de schoolartsen zooveel mogelijk op dezelfde manier werken, moeten deze elke maand eens een gemeenschappelijke berekening houden. De magistraat zendt hierbij afgevaardigden; een van deze is Voorzitter.

7.

Gedurende den winter moeten de schoolartsen voor de onderwijzers voordrachten houden over de gewichtigste vragen der schoolhygiëne.

8.

Aan het einde van het werkjaar moeten de schoolartsen elk afzonderlijk aan den magistraat verslag van hun werk als schoolarts zenden, waarvoor formulieren ten dienste gesteld worden.

9.

Moet de schoolarts behalve in den schoolvacantietijd de stad voor langer dan acht dagen verlaten, of is hij door ziekte verhinderd dan moet hij op zijn eigene kosten voor een plaatsvervanger zorgen en moet hiervan den magistraat kennis geven.

10.

Voor hun diensten ontvangen de schoolartsen een vergoeding, welke om de drie maanden uitbetaald wordt.

11.

Het benoemen van de schoolartsen geschiedt voor onbepaalden tijd. Wanneer zij hun betrekking neer willen leggen moeten zij drie maanden voor het nederleggen dit melden.

12.

De magistraat behoudt zich het recht voor, om deze dienstregeling te veranderen of uit te breiden.

Zooals U begrijpt, is niet iedereen evenzeer ingenomen met het aanstellen der schoolartsen en met de aangegeven dienstregeling. Binnen kort hoop ik U mede te kunnen deelen, wat de tegenstanders tegen de schoolartsen en tegen hun dienst aanvoeren.

Königsberg in Preussen, 2 Juni 1898.

D. B. BOKS.

— o < > o —

INGEZONDEN.

ANTWOORD AAN DR. VAN DER SIJP.

„Zie o. m. het zeldzaam arrogant optreden van Dr. MILO in „het *Maandschrift voor Heilgymnastiek* n°. 3, Jaarg. 1898”.

WelEdele Zeergel. Heer!

Een enkel woordje over dit „blijk van collegiale welwillendheid” voorkomende in een noot op blz. 1074 van het vorig nummer van dit blad. De verantwoordelijkheid daarvoor blijve geheel voor uwe rekening. Evenwel meen ik te moeten opmerken, dat door het debiteeren van zulk een onwellevendheid de zaak der Heilgymnastiek niet gebaat wordt. Veeleer hadt gij haar gediend, indien gij waart ingegaan op mijn uitnodiging sub 3 van het bewuste stukje in het *Maandschrift voor Heilgymnastiek* n°. 3, blz. 60, waar ik zeide:

„Mocht een mijner collegae, medici, het onderwerp ter hand willen nemen „in het *Geneesk. Tijdschrift, Medisch Weekblad*, of eenig ander Medisch Vakblad, „verklaar ik mij gaarne tot repliek bereid”.